

Marmara Bölgesi'nde Lüfer (*Pomatomus saltatrix* L., 1766) Avcılığında Kullanılan Olta Takımları

*Tevfik Ceyhan, Okan Akyol

Ege Üniversitesi, Su Ürünleri Fakültesi, 35100 Bornova, İzmir, Türkiye
*E mail: tevfik.ceyhan@ege.edu.tr

Abstract: *The hand lines, used in bluefish (*Pomatomus saltatrix* L., 1766) fishery in Marmara Region. Various types hand lines for bluefish fishery in Turkey, especially in Marmara Region have been used for along time. Commercial and sports handline fishing for bluefish has particularly been concentrated in Bosphorus and Dardanelles. In this study 10 various types hand lines were determined in the area and they were drawn according to FAO's catalogues.*

Key Words: Hand line, bluefish, *Pomatomus saltatrix*, Marmara.

Özet: Türkiye'de özellikle Marmara Bölgesi'nde değişik tipte oltalar lüfer balıkçılığında uzun yıllardır kullanılmaktadır. Ticari ve sportif lüfer olta balıkçılığı özellikle boğazlarda yoğunlaşmıştır. Bu çalışmada, 10 değişik tip olta saptanmış ve FAO kataloglarına göre teknik çizimleri yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Olta, lüfer, *Pomatomus saltatrix*, Marmara.

Giriş

Pomatomidae familyasının yegane üyesi olan lüfer balıkları, *Pomatomus saltatrix* (L. 1766), dünyada ılıman ve sıcak sularda ve genel olarak kıta sahanlığında bulunmaktadır (Briggs 1960, Wilk 1977). Kuzey ve Orta Pasifik Okyanusu dışında bütün denizlerde kıtasal kenar ve haliçler (estuvari) civarında göç eden bir türdür. Akdeniz'in özellikle kuzey bölgelerinde ve/veya tamamında bulunan, Karadeniz ile Azak Denizi'nde de dağılım gösteren (Tortonose 1975) lüfer balıkları, Türkiye'nin tüm denizlerinde bulunabilen ve ticari olarak değerli bir türdür (Akşıray 1987, Demirsoy 1999).

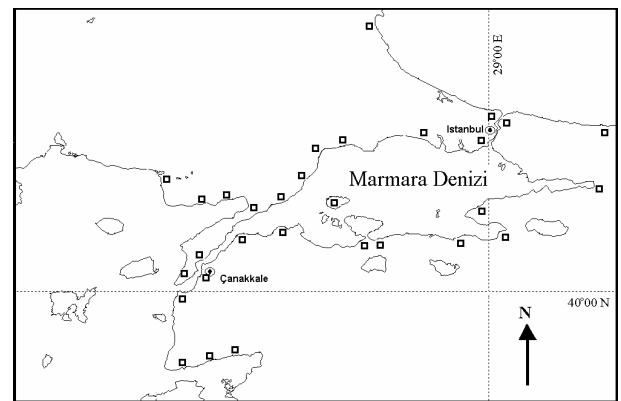
Üner (1961), lüfer balıklarının Marmara Denizi'ne doğru göç esnasında voli ağları, gırgır, dip ağları ve muhtelif otalar ile avcılığının yoğun olarak yapılmasına karşın, Karadeniz'e doğru göç esnasında olta ile avcılığının verimli olmadığını ve dalyan, gırgır ve voli ağları ile avlandığından bahsetmektedir. Akşıray (1987), lüfer balıklarının özellikle kış dönemini geçirmek üzere Karadeniz'den Marmara ve Ege'ye doğru göçtükleri dönemde, İstanbul Boğazı ve civarlarında yemli olarak çeşitli zokalar ile donatılmış olta takımları, uzun olta, mavruka, mantarlı olta vb. yanında seğırtme, yünlü, yüksük, kaşık gibi yemsiz takımlarla avlandığını, ayrıca diğer denizlerde de dip uzatma, alamana, gırgır, yeldirme takımları ile avlandığını; yazı geçirmek ve beslenmek amacı ile kuzeye Karadeniz'e doğru göç yaptığı devrede, sahillerde kurulu dalyanlar ile avlandıklarına ait bilgilere yer vermiştir.

Hoşsucu (2000), Türkiye denizlerinde lüfer avcılığında kullanılan uzun olta, at-çek olta, yemli kısa köstekli çinekop çaparisi ve alamana ağları ile yapılan avcılıkta kullanılan av takımlarının genel özelliklerini ve kullanım yöntemlerini tanıtmıştır.

Bu çalışmada, Marmara Bölgesi'nde gerek profesyonel gerekse amatör olarak yoğun kullanımı olan lüfer olta takımlarının teknik planlarının çıkarılması ve avlama yöntemine ilişkin bilgilerin elde edilmesi amaçlanmıştır.

Materyal ve Yöntem

Çalışma, Ocak 2003 ile Aralık 2004 tarihleri arasında Marmara Denizi, Kuzey Ege ve Karadeniz'in batı kıyılarında 30 adet balıkçılık merkezinde yürütülmüştür.

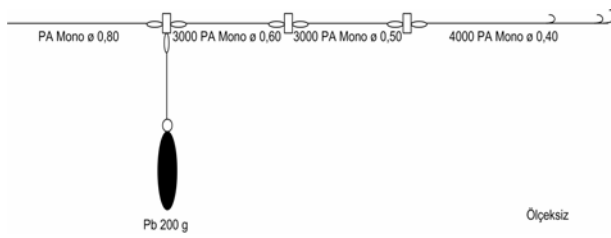

Şekil 1. Çalışma alanı (□, çalışılan istasyonları göstermektedir).

Lüfer avcılığı yapan olta balıkçılarıyla yüzyüze anketler yapılmış, kullanılan oltalar yerinde incelenerek teknik detayları elde edilmiştir. Olta takımlarının teknik planları, FAO standartlarına (FAO, 1975) göre Microsoft Visio 2003 programı kullanılarak çizilmiştir.

Bulgular

Uzun Olta: Kasım, Aralık, Ocak ve Şubat aylarında özellikle boğazlarda kullanılan uzun oltanın ana beden çapı ($\varnothing$) 0,6-0,8 mm, ara beden ve köstek çapları ise 0,4-0,6 mm dir (Şekil 2). Ana bedenden hemen sonra kurşun gelmektedir. Derinliğe ve akıntıya bağlı olarak 200 ile 500 g arasında değişen ağırlıkta iskandil kurşun kullanılmaktadır. Kurşunu takiben önce 0,6 mm çapında ara beden, daha sonra 0,5 mm çapında ve 3000 mm uzunluğunda ara beden yer almaktadır. Ara bedenler ve köstekler birbirlerine firdöndüler ile bağlanmışlardır. Köstek boyu canlı yem kullanıldığında 4 m ile 5 m arasında değişmektedir. 4/0 veya 5/0 no düz iğne kullanılmaktadır. Genelde iki iğne bağlı olmasına rağmen, yem olarak zargana kullanıldığı durumlarda üç iğne kullanılmaktadır. Bu iğne hareketlidir ve kullanılan balığın boyuna göre kösteğe bulunduğu yer ayarlanabilmektedir. Canlı yem olarak zargana, istavrit, tirsi ve kolyoz kullanılmaktadır. Cansız yem olarak ise hamsi tercih edilmektedir.

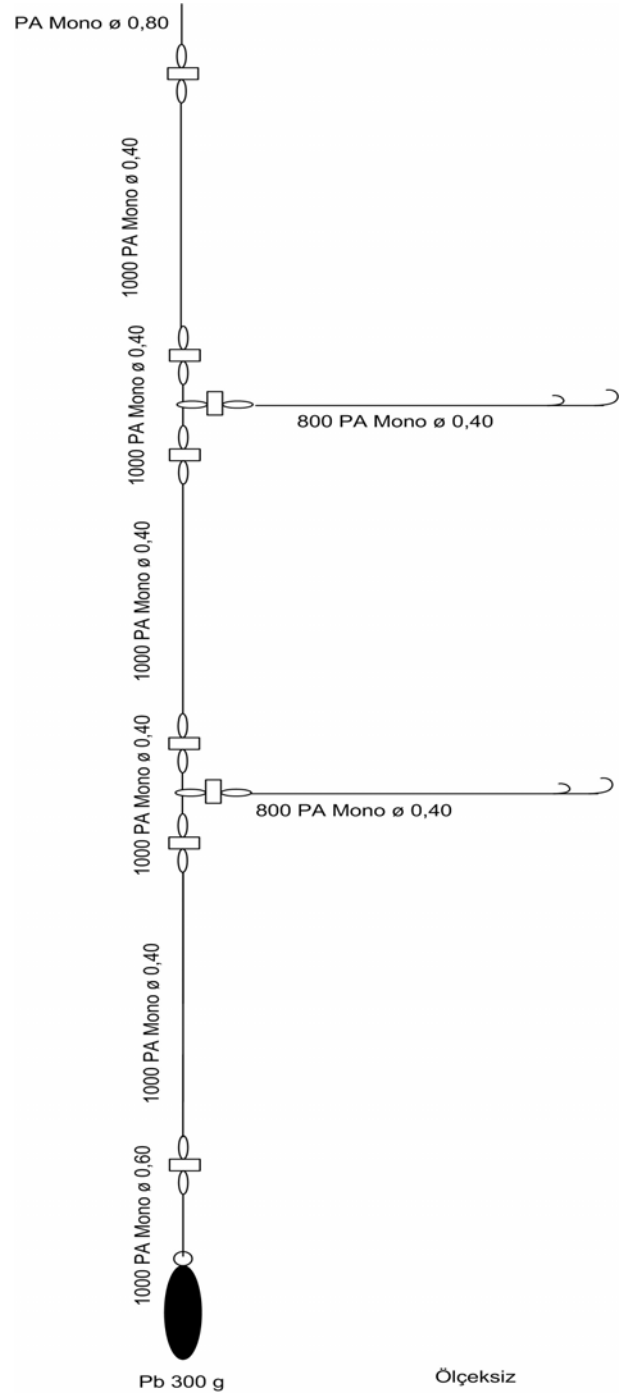
Şekil 2. Uzun olta.

Hem amatör hem de profesyonel olarak olta avcılığı yapan balıkçıların en çok kullandığı olta, uzun oltadır. Uzun olta, gün doğumu ve gün batımlarında kullanılmaktadır. Lüfer balıklarının akım zamanı, 100 civarında olta teknesi boğazlarda (İstanbul ve Çanakkale) demirlemeden, akıntıda avcılık yapmaktadır. Marmara Denizi'nde manyat kullanımı sadece karides avcılığında serbest olmasına rağmen, Erdek Bölgesinde lüfer uzun oltasına canlı yem sağlamak amacıyla, manyat ile zargana avcılığı illegal olarak yapılmaktadır.

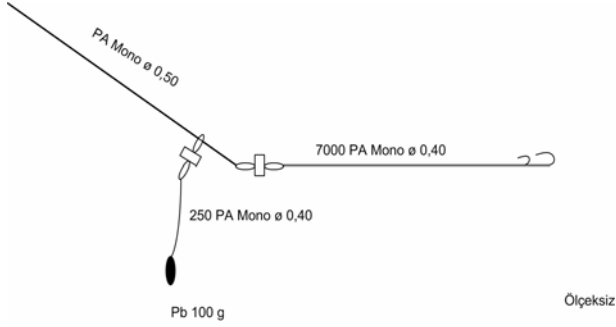
Lüfer Oltası: Bu tip olta, özellikle Çanakkale bölgesinde yoğun olarak kullanılmaktadır. 0,8 mm çapındaki ana beden üzerine 1000 mm boyunda 0,4 mm'lik ara beden kullanılarak 2 ile 4 adet arasında köstek monte edilmektedir (Şekil 3). Köstekler akıntıda rahat hareket edebilmeleri için iki firdöndü arasında yer alan 10 cm'lik küçük bir ara beden üzerine monte edilmişlerdir. Köstek boyları 800 mm'dir ve iki iğne arasında yaklaşık 30 mm civarında mesafe yer almaktadır. Son kösteği takip eden ara bedenden sonra 0,6 mm kalınlığındaki misinadan 5-6 cm civarında konularak kurşun bu misinaya monte edilmiştir. 300 ile 500 gr arasında kurşun ağırlık kullanılmaktadır. Genellikle hamsi, sardalye ve gümüş balıkları yem olarak kullanılmaktadır.

Gezer Lüfer Oltası: Gezer lüfer oltası ise uzun olta ile benzerlikler içermektedir (Şekil 4). İğne büyüklükleri ile misina çapları ve kullanılan yemler uzun oltanınki ile aynıdır.

Demirlemeden akıntıdan faydalanarak kullanılan bu olta takımında, ana beden bir firdöndünün içerisinden geçirilmekte ve firdöndünün diğer tarafına 200-250 mm uzunluğunda misina ile 100 g'lık iskandil kurşun bağlanmaktadır. Böylelikle kurşun ana bedenin üzerinde hareket edebilmekte ve olta su altında yatay konumda durabilmektedir.

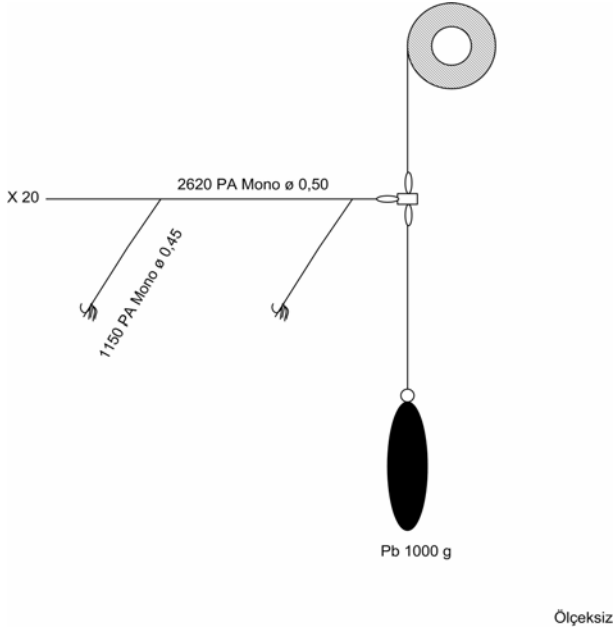

Şekil 3. Lüfer oltası.

Şekil 4. Gezer lüfer oltası.

Lüfer Çaparisi: Eylül-Ekim göç döneminde yoğun olarak kullanılmakta olan lüfer çaparisinin ara beden çapı 0,45-0,50 mm, köstek çapı ise 0,35-0,45 mm dir (Şekil 5). Köstek boyu 1150 mm civarında olup, iki köstek arası mesafe 2620 mm'dir. Genelde 3/0 ve 4/0 no düz iğnelerden 20 adet kullanılmaktadır; yemleme yoktur. Yem yerine balığı cezbetmek için horoz ve hindiden elde edilmiş beyaz renkte tüyler kullanılmaktadır. Ağırlık olarak 1000 g'lık iskandil kurşun kullanılmaktadır.

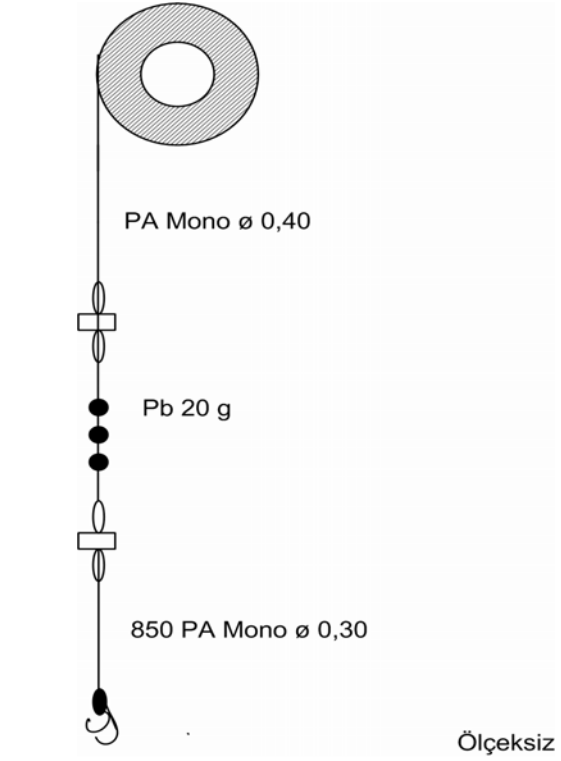

Şekil 5. Lüfer çaparisi.

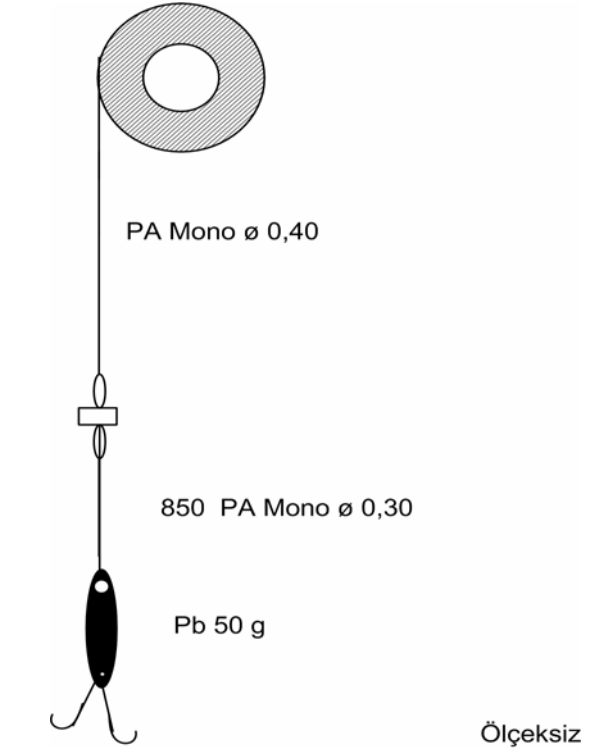
Hırsızlı Zoka: Oltta ile lüfer avcılığında hırsızlı zoka da yoğun olarak kullanılmaktadır. Hırsızlı zoka oltasının ana bedeni 0,4 mm kalınlığında, köstek ise 850 mm boyunda 0,3 mm çapındadır. Köstek ile ana beden arasındaki iki firdöndü arasında 3 adet 20 g'lık kurşun yer almaktadır. Yem olarak bütün hamsi veya sardalye kullanılmaktadır. 1/0 ve 3/0 no iğneler zoka üzerine monte edilmiştir (Şekil 6).

Mavruka: Mavruka adı verilen oltta lüfer avcılığında iki farklı şekli kullanılmaktadır. Birinci tip oltada kullanılan ana beden çapı, köstek boyu ve çapı, iğne boyu ile yemler, zokalı oltta ile aynıdır (Şekil 7). Mavruka oltasında hırsızlı zokadan farklı

olarak kısırtma kurşunlar bulunmaz ve iki adet iğne zoka yerine 50 g'lık balık kurşuna monte edilmiştir.

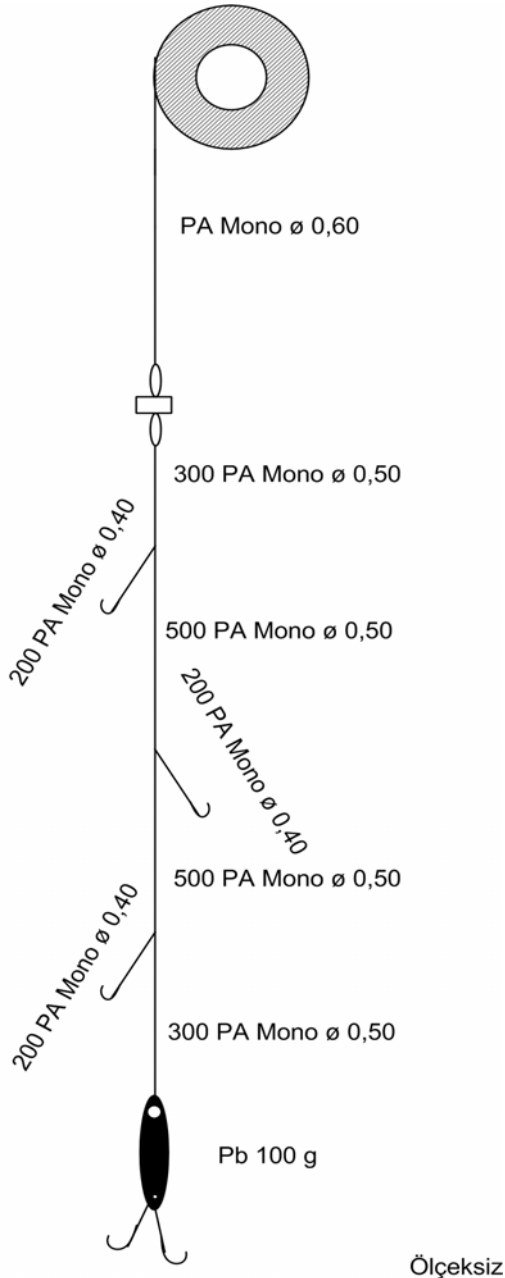

Şekil 6. Hırsızlı zoka.

Şekil 7. Mavruka oltası.

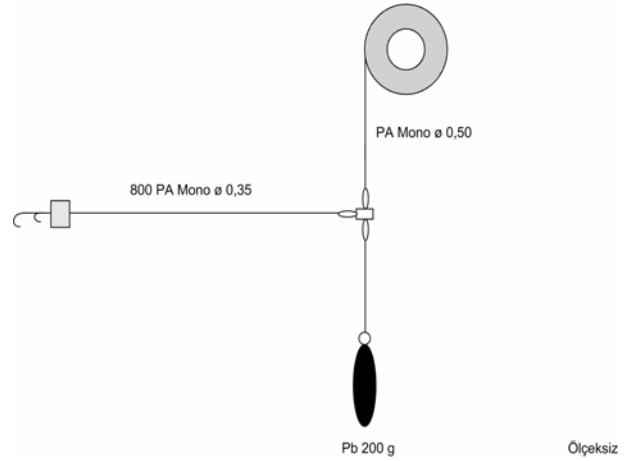
İkinci tip mavruka oltasında, 0,6 mm çapındaki ana bedene 0,5 mm çapında ara beden firdöndü ile donatılmış ve 200 mm uzunluğundaki 0,4 mm çaplı köstekler ara beden üzerinde birbirlerine dolaşmayacak uzunlukta donatılmışlardır (Şekil 8). Balık şekilli kurşun 100 g olup 1/0, 2/0, 3/0 no boyutunda iğneler bu kurşun üzerine monte edilmiştir.

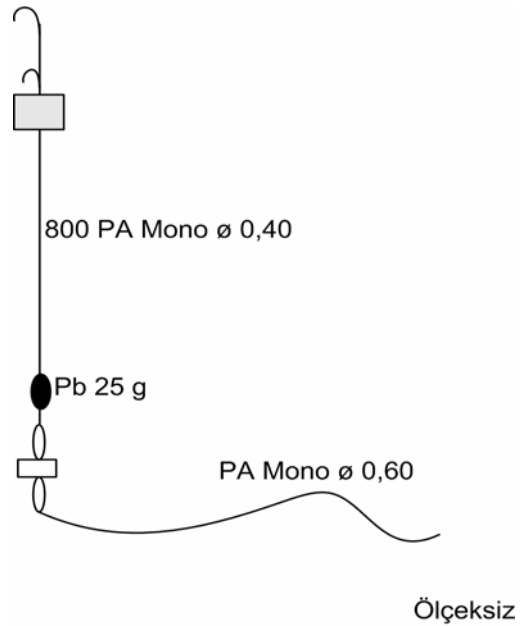
Şekil 8. Çok iğneli mavruka oltası.

Mantarlı Oltası: Lüfer oltalarında amatör balıkçılar tarafından kullanılan diğer bir yöntemde 1/0, 2/0, 3/0, 5/0 no boyutlarındaki iğnelerin şişe mantarlarına gömülmesidir. 2 adet iğne yarısı kesilmiş şişe mantarına gömülmemekte, daha sonra 700-800 mm civarında köstek ile 0,5-0,6 mm çapındaki

ana bedene bağlanmaktadır (Şekil 9). Burada amaç, iğnelerin zeminin biraz üstünde yüzer konumda bulunmasını sağlamaktır. Kurşun olarak 100-300 g arasında iskandil kurşun kullanılmaktadır. Kıyıda yapılan avcılıkta 25 g'lık boncuk kurşun köstek üzerine ilave edilerek kullanılmaktadır (Şekil 10). Mantar, alüminyum folyo ile sarılarak balık için cezbedici hale de getirilebilmektedir. Yem olarak fileto izmarit, sardalye ve hamsi kullanılmaktadır.

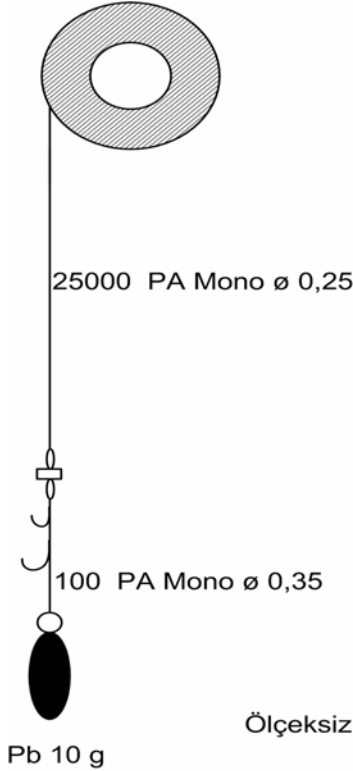
Şekil 9. Mantarlı olta.

Şekil 10. Boncuk kurşun kullanılan mantarlı olta

At-çek Oltası: Lüfer avcılığında genelde amatör balıkçılar tarafından kullanılan at-çek oltaları, özellikle Kasım-Aralık döneminde kullanılmaktadır (Şekil 11). 0,25 mm çapındaki ana bedenden sonra firdöndü ile 2 adet 3/0 veya 4/0 no düz iğne takılmaktadır. İğnelerden sonra 10 cm boyunda 0,35 mm çapındaki kösteğin sonuna 10 g ağırlığında iskandil kurşun bağlanmaktadır. Yem olarak sardalye kullanılmakta ve kıyı boyunca, çok açılmadan gün doğumu ve gün batımlarında

kullanılmaktadır.

Şekil 11. At-çek olta

Tartışma ve Sonuç

Günümüzde lüfer balığı avcılığında genellikle 0,4-0,6 mm çapında misinalar kullanılırken, Ninni (1923), 1900'lü yılların başlarında sarıkulak için 5, lüfer için 6, daha büyükleri için ise 7-8 at kılından (kalınlık birimi) oluşan misinalar kullanılabildiğini bildirmektedir. Ninni (1923), zokaların o dönemde de kullanılmakta olduğunu, bu avcılıkta olta'nın hareket devamlılığının esas olduğunu bildirmiş, bu avcılık metodunda lüfer balığının göstermiş olduğu davranışın "lüfer sirtakisi" olarak isimlendirildiğini belirtmiştir. Bu çalışmada da, lüfer balığının avcılığında zokanın kullanımının yoğun olarak yapıldığı ve zoka takımlarında zokadan hemen 8-10 cm sonra firdöndü kullanılarak, takımın balığın yakalandıktan sonraki davranışına karşı dayanımının artırıldığı tespit edilmiştir.

Üner (1961), tarafından tanımlanan lüfer olta'sı bu çalışma ile benzerlikler göstermekte, yem olarak izmarit, istavrit, zargana, kolyoz dışında palamut, palamut vanozu, uskumru ve istrongilos (*Smaris flexuosa*) ismi verilen balıkların da yem olarak kullanıldığını bildirmiştir. Deveciyan (1915), istrongilos'a lüfer balığının çok rağbet gösterdiğini, istavrit ile yapılan avcılıkta av veriminin düşük olduğunu bildirmiştir. Bu araştırmada istrongilos, uskumru, vanoz ve palamut balıklarının kullanıldığına ilişkin bir bulguya rastlanmamıştır.

Araştırma bölgesinde yem olarak çoğunlukla hamsi, sardalye, gümüş, izmarit, zargana, tirsi, kolyoz ve istavrit balıkları kullanılmaktadır. Juanes ve Conover (1995), lüfer balıklarının bulunduğu bölgedeki en yoğun balık popülasyonunu kendisine av olarak seçtiğini bildirmektedirler. Buna bağlı olarak kullanılan yem cinslerinde değişiklik olabilmektedir.

Wilk (1977), ABD kıyılarında lüferlerin sırtı, teleskop olta, kaşık ve canlı yem avcılığı ile teknenin durgun veya akıntı ile akarken avlandığını bildirmiştir. Bu avcılık yöntemleri Türkiye denizlerinde de uygulanan avcılığa benzerdir. Pasiner (2003), lüfer avcılığında Marmara Denizi'nde kullanılan av takımları arasında bildirdiği, uzun olta, mavruka, çapari, at-çek olta'sı takımlarının teknik özellikleri bu çalışma ile benzerlik göstermekte; fakat hırsızlık zoka ile ilgili bilgiler bulunmamaktadır. Pasiner (2003), çarpma ve kaşık ile lüfer avcılığında ve bu takımların teknik özelliklerinden de bahsetmiş; fakat bölgede bu araçların kullanımına ilişkin bir bulguya rastlanmamıştır.

Sonuçta, Türk balıkçıların en çok rağbet gösterdiği balıkların başında gelen ve çok uzun bir geçmişe sahip olan lüfer avcılığında kullanılan olta tiplerinin genel bir değerlendirilmesi ve standartlara uygun çizimlerinin ortaya konduğu bu çalışma, konuyla ilgilenenlere bir rehber niteliği taşıyabilir.

Kaynakça

- Akşıray, F. 1987. Pomatomidae. Turkish Marine Fishes and Key to Species, (in Turkish). 370-372 s.
- Briggs, J.C. 1960. Fishes of world-wide (Circumtropical) distribution. Copeia, 3:171-180.
- Demirsoy, A. 1999. Fishes in Turkey, (in Turkish). Genel ve Türkiye Zoocoğrafyası, Ankara, s. 799.
- Deveciyan, K. 1915. Fish and Fisheries, (in Ottoman Turkish). Düyun-i Umumiye-i Osmaniye Varidat-ı Muhassasa İdare-i Merkeziye Matbaası. 24-28 s.
- FAO. 1975. Catalogue of Small-Scale Fishing Gears. (ed. C. Nédélec), Food and Agriculture Organization of the United Nations by Fishing News (Books) Ltd. 191 p.
- Hoşsucu, H. 2000. Fishery III, (in Turkish). E.Ü. Su Ürünleri Fakültesi Yayınları No:59, Ders Kitabı Dizini No:27, İzmir, 237 s.
- Juanes, F. and D.O. Conover. 1995. Size-structured piscivory; advection and the linkage between predator and prey recruitment in young-of-the-year bluefish. Marine Ecology Progress Series. 128:287-304.
- Ninni, E. 1923. Primo Contributo Allo Studio Dei Pesci E Dele Pesca Nelle Acque Dell'impero Ottomano. Premiate Officine Grafiche Carlo Ferrari, Venezia, 55-56 p.
- Pasiner, A. 2003. Fish and Hand Line, (in Turkish). Remzi Kitabevi, 372 s.
- Tortonose, E. 1975. Osteichthyes. Fauna D'Italia, sotto gli auspici Dell'Accademia, Nazionale Italiana Di Entomologia e dell'Unione Zoologica, Italiana, 151-153 p.
- Üner S. 1961. Bluefish, (in Turkish). Balık ve Balıkçılık Cilt IX, Sayı 9-10, 18-22 s.
- Wilk, S. J. 1977. Biological and Fisheries Data on Bluefish, *Pomatomus saltatrix* (Linnaeus). U.S. Natl. Mar. Fish. Serv., Northeast Fish Cent. Sandy Hook Lab. Tech. Ser. Rep. 11: 56 p.